

EN NAPOLEONSK GENERAL SOM GESANDT I DANMARK

AF

CARL ROOS

I

Den 9. Nov. 1810 tilskrev Grev FÜRSTENSTEIN, westphalsk Minister og Statssekretær i Kong Jeromes Tjeneste, den kejserlig franske Gesandt i København, Baron DIDELOT, at hans Herre ønskede en diplomatisk Forbindelse oprettet mellem Danmark og Westphalen. Som Gesandt vilde han sende en af sine Adjutanter, Hans Georg v. HAMMERSTEIN; denne vilde afrejse i Løbet af et Par Dage. Didelot bringer Sagen til Lederen af Departementet for udenlandske Anliggender, Baron ROSENKRANTZ, og allerede d. 22. Nov. forelægger denne den for Kongen; idet han gør Rede for Motiveringen: Efter Hannovers Indlemmelse i Westphalen, falder Danmarks og Westphalens Grænser sammen og en personlig Kontakt bliver ønskelig.¹ Den 28. Nov. udnævner Kongen derpaa Baron SELBY til dansk Gesandt i Kassel.

To Dage senere tilskriver Jerome Frederik VI angaaende Hammerstein, der kaldes Brigadegeneral, og om hvis gode Egenskaber og Loyalitet der afgives Forsikring. Samme Dag udfærdiges Hammersteins Creditiv og umiddelbart eller kort efter maa han være afrejst. Den 15. Dec. var han ikke mere i Kassel.

Hammersteins Ophold i København blev kun kort; inden Forløbet af et Aar var han afløst af en anden, BIGOT DE VILLANDRY. I dennes Creditiv, dat. 3. Nov. 1811, ligesom i Hammersteins Rappelskrivelse af 12. Febr. 1812 hedder det, at Jerome af Hensyn til „les

¹ I Januar 1910 indlemmede Napoleon *hele* Hannover i Westphalen, men i December samme Aar ændrede han Bestemmelse og lagde Hannover under Frankrig. Paa det Tidspunkt, da Hammerstein ankom til sin Post var Motiveringen for hans Ansættelse altsaa bortfaldet.

affaires de notre service“ har besluttet at tilbagekalde og beholde i sin Nærhed Grev Hammerstein, der paany tituleres Adjutant. Maaske allerede i Begyndelsen af Oktober havde Hammerstein forladt København; idetmindste er et Afskedsbrev til en Bekendt dateret Copenhagen 30. 9. 1811. I Kassel var han paany senest i Slutningen af Oktober.¹

Den 20. Nov. tilskriver han fra Kassel paa Fransk Baron Rosenkrantz et Afskedsbrev: Kongen har hjemkaldt ham til Tjeneste hos sin Person. Han beder om at overbringe hans danske Majestæt en ærbødigst Hilsen og Tak for udviste naadige *bontés*.

Ogsaa Rosenkrantz faar en Tak for hans „franchise naturelle et très loyale“. Det tilføjes: „Le temps que j'ai passé en Danemark ne me laissera que de souvenirs agréables; j'ai à y regretter des amis“.

Med Afrejsen var Hammersteins personlige Forhold til Danmark dog ikke helt afviklet. Det var dengang bleven Skik, at herfra rappellerede Gesandter fik en Afskedspresent, „sædvanligvis en Sum af 1200 Rdl. dansk Cour.“, som det hedder i Forestillingen om Hammerstein. Allerede i Departementets foregaaende Forestilling 13. 12. 1811 i Anledning af den franske Gesandt Didelots Afrejse bemærkedes imidlertid, at „denne Sums virkelige Værdi synes under nuværende Omstændigheder for ringe til at kunne i Deres Maj:ts Navn bydes en fremmed Gesandt“; Kongen bifaldt derfor en Forhøjelse, og der bevilgedes dengang 3 à 4000 Fr., „hvilket er mindre end 1200 slesv. holst. Cour.“. Beløbet skulde anvendes til en Gulddaase med Kongens Portræt. Til Hammerstein bevilgedes 28. Febr. 1812 „omtrent 1000 slesv. holst. Cour.“, og Gesandten i Kassel faar Ordre til for dette Beløb at indkøbe en Fingerring med Diamanter, da Hammerstein „allerede under sit Ophold ved Deres Maj:ts Hof er bleven benaadet med Allerhøjstsammes Portræt“. Den 10. 3. approberer Kongen dette. Ordren afgaar til Selby d. 14. 3.; Ringen skal overrækkes med en „passende Kompliment“. Den 20. 3. meddeler Selby imidlertid, at han ikke har kunnet finde nogen Ring af angivne Slags og derfor har troet det mest passende at købe „Guld-Mynter for Pengene“. Disse har han overrakt Hammerstein med en Kompliment, der udtrykte vor allernaadigste Konges Bifald. Modtageren bad ham „for-

¹ Wilh. Grimm til Arnim 1. 11. 1811: „Hammerstein, der eben zurückgekommen“. Brødrene Grimms Breve citeres her og i det følgende efter 1) Steig, Arnim und die ihm nahe standen Bd. 3; 2) Jugendbriefwechsel (Brødrenes indbyrdes Korrespondance); 3) Briefwechsel der Brüder Grimm mit nordischen Gelehrten hrsg. von E. Schmidt, hvori Dateringerne dog ikke altid er korrekte.

tolke hans mest levende Taknemmelighed saavel for denne betydelige Afskedsforæring som især for hans Maj:ts naadige Erindring, til hvis Fortsættelse han vover at anbefale sig“. At det i Virkeligheden var Hammerstein selv, der, vistnok følgende en udbredt Skik, havde udbedt sig rede Penge i Stedet for Diamantring oplyses i Forestillingen af 10. 4. Beløbet bestod af 200 Fredriksd'orer. Gaven var altsaa lidt mindre end den, der tildeltes den franske Gesandt i December, ligesom kort efter, i April, den kejserlig østrigske; de fik en Femtedel mere, 1200 Rdl.

Et Portræt af Kongen samt 200 Guldstykker var saaledes for ham selv det haandgribelige Resultat af Grev Hammersteins 1-aarige Ophold som Gesandt hos Kongen af Danmark.¹

II

Hammersteins Ophold i København satte sig imidlertid, da han havde en Mission til foruden Kongens, andre Spor end disse. Ovenfor nævnte Afskedsbrev² var rettet til Historiemaleren J. L. LUND. Det indeholder en Anmodning om at være Brevskriverens Ven, Grev FLEMMING, behjælpelig ved Indpakningen af et Par Malerier (en „Titian“ og et Landskab), der skal eftersendes den bortdragende Gesandt tillige med hans Bøger. Brevskriveren opfordrer Lund til at opsøge ham, hvis Livet skulde føre ham i hans Nærhed, dog vil han ogsaa i Afstand bistaa ham, saavidt det staar i hans Magt. Indledningsvis beklager han, at det projekterede Portræt, som Lund skulde have udført til hans, Hammersteins, Søster ikke er bleven til noget. Han regner dog optimistisk med, at de vil ses igen: „Wie wir nach zehn Jahren uns hier wieder fanden“. 10 Aar tidligere, 1800–1802, befandt Lund sig i Paris, hvorhen han var kommen fra Dresden over Kassel,³ og hvorfra han 1801 gjorde en Afstikker til Norditalien; 1802 rejste han gennem Italien til Rom, hvor han forblev indtil 1810. Rimeligvis har han og Hammerstein truffet hinanden i Italien, selv om Lunds bevarede Dagbøger ikke taler derom.³

Hammerstein, af hannoveransk Adel, Friherre, „aus dem Hause Equord“, født 1771, havde dengang, hvis man kan tro Allg. deutsche

¹ Om Hammerstein som Diplomat i Danmark se Rigsarkivet; 1) Dpt. f. u. A. Korr. S. Lit. G. 1771–1827; 2) Forestillingsprotokol 1810–12; 3) Westphalen III 1810–13; Diverse Korrespondenter.

² Kgl. Bibl. Kbh.

³ Lunds Papirer, Kgl. Bibliothek.

Biographie, et eventyrligt, „durch Liebeshändel und Zweikämpfe gewürtztes Leben“ bag sig: Som Student var han bleven relegeret fra mere end eet Universitet, en Tid havde han, skønt Protestant, været i Kloster, forkældt som spansk Munk, formentlig for at undrage sig Følgerne af en Bortførelsesaffære; den bortførte Dame indlogerede han i et Nabokloster. Fra 1799 havde han som østrigsk Husarofficer deltaget i Krigen mod Franskmændene; efter Freden i Luneville i Febr. 1801 havde han trukket sig tilbage for at drive historiske og arkæologiske Studier, hvilke han dog atter en Tid afbrød for at vagabondere gennem Italien som farende Sanger, skjulende sit Navn, men erobrende alle Hjærter „durch den Zauber seiner Erscheinung“. Siden da var han efter Oprettelsen af Kongeriget Westphalen 1807 traadt i den Napoleonske Lydkonge Jeromes Tjeneste. I den spanske Krig, 1808 eller 1809 havde han som dristig Rytterofficer udmærket sig i Kejserens Øjne. Vendt tilbage til Kassel steg han ikke blot i Kongens Gunst, men betog Omgivelserne ved Foreningen af Krigerens, Verdensmandens og Kulturpersonlighedens Egenskaber.

Hans Ry og hans Egenskaber fulgte ham til København, hvor han som i Kassel færdedes i mere end een Kreds. Den 5. Febr. 1811 skriver CHARLOTTE SCHIMMELMANN fra København til FREDRIK CHRISTIAN af Augustenborg: „Hammerstein ne deplait pas ici et peut même *trop plaire* peut-être, s'il s'en donne la peine; il a de l'esprit et des connaissances, une figure brillante“. Allerede en Uge forinden, d. 27. Jan. skrev samme Brevskriverinde til LOUISE STOLBERG: „Hammerstein aux deux couleurs est comme la bête noire parmi eux (d. v. s. corps diplomatique); pour nous autres, qu'il ne seduit ni trompe, nous le trouvons presque le plus aimable pour la conversation, car il a vu et lu“. Med Slutningsordene hentydes bl. a. til Hammersteins Fortrolighed med italiensk Kunst; i det andet af de to citerede Breve hedder det, at han har „bien vu l'Italie et maint chef d'œuvre de l'art“. At Hammerstein siges at have to Farver gaar paa, at han med Napoleonske Sympathier repræsenterede et tysk Lydrige; at han ikke er farlig for Brevskriverinden og hendes Kreds betyder formentlig, at de er altfor sikkert funderede i deres bekendte Had til Napoleons Frankrig. Ordene „*trop plaire*“ fremhæves af Charlotte Schimmelman; de udtrykker aabenbart Frygt for at Hammersteins Charme kunde paavirke Gemytterne politisk i franskvenlig Retning. Heller ikke Krigeren Hammerstein er glemt. I Brevet til Louise Stolberg hedder det: „Y(oldi) (d. v. s. den spanske Gesandt) me dit un jour

de lui: il a fait la guerre en brigand dans mon pays“. Endnu Aar efter mindedes i den Reventlowske Kreds Rygterne om Hammersteins Voldsomhed i Spanien. I et Brev, dateret Windebye 13. 12. 1813 taler C. VLOEDT om „die bekannte Gräueltat des Grafen Hans Hammerstein“, nemlig i Spanien.

Rygterne var ikke ubegrundede; Hammerstein vilde have bekræftet dem, dog naturligvis med Adresse til andre. Umiddelbart før hans Afrejse til København, d. 15. Dec. 1811, giver en Kasselsk Lærd, WILHELM GRIMM, følgende Billede af ham: „Er war eben aus dem spanischen Krieg gekommen. Er zeigte mir mehrere wunderbare herrliche Gemälde, einige hat er selbst aus der brennenden Kirche von Burgos gerettet; eins war ganz mit dem Fleiss der altdeutschen Bilder ausgeführt, hatte aber eine eigene südliche Grazie und Zartheit. Dann brachte er einen Kasten mit silbernen Ketten, woran in goldenen Kapseln Reliquien waren, oder Heiligenbilder die die Anführer der Spanier umhängen hatten, weil sie unverwundbar machten. Ferner kostbare Rosenkränze von Gold und Steinen, ein Crucifix von Perlemutter und ein Gebund heiliger Rosenkränze von Nonnen, die aus Jerusalem gekommen waren, von schlechtem Holz aber schon viel gebraucht. Ich habe mir einen davon geben lassen . . . Auch eine Reliquie habe ich von ihm bekommen, wo auf der einen Seite ein Christuskopf gemalt ist, schwarz auf Gold . . . Er erzählte selbst, dass dieser Krieg mit unerhörter Roheit geführt worden, da in früheren Zeiten das Heilige doch ist heilig gehalten worden; aber die Soldaten haben zu ihrem Nachtfeuer häufig die Bilder aus den Kirchen losgerissen und die herrlichsten Schätze sind so in einer Nacht aufgebrannt worden. Ein französischer General hat Cids Grabmal holen und mit grossen Buchstaben seinen Namen darauf setzen lassen; Cids Namen unten ganz klein“.¹ Ogsaa en politisk Ytring huskede man i den Reventlowske Kreds. Den 6. 2. 1816 skriver Charlotte Schimmelmänn: „Quant à Lauenburg je suis fâchée d'être de l'avis de Hammerstein“.² Lauenburg tilfaldt som bekendt Danmark efter 1815.

I Charlotte Schimmelmänn's Brev af 5. 2. 1811 tales der om den

¹ Steig III, 91. Hvilken „Greuelthat“ H. har begaaet lader sig ikke oplyse. Burgos blev erobret af Marschal Soult strax efter at han 1808 var kaldt til Spanien; af Modstanderens 13.000 Mand dræbtes 2500, se Bleibtreu, Marschall Soult 1902, 23. Skændingen af Cids Gravmæle er bekendt. Grusomhederne i den spanske Krig var ligestore paa begge Sider, slg. Rigel, Der 7-jährige Kampf auf der pyrenäischen Halbinsel 1807-14. Bd. I ff. 1819, slg. t. Ex. I, 398 ff.; II, 131 ff.

² Bobé, Reventlowske Papirer V, 82, 181; VII, 335; VIII, 211.

erfarne Kunstkender Hammersteins Beundring for Maleren Lunds Billeder. Sine Følelser for denne nu ikke æstimerede Kunstner har Hammerstein utvivlsomt faaet forstærkede ved sin Omgang med Lunds Velynderinde og Beskytterske FRIEDERIKE BRUN, hvis Datter IDAS Portræt han havde malet i Rom 1810. Hammerstein færdedes i hendes Kreds, og til denne sender han sin saa vidt vides sidste Hilsen til Danmark. Han havde da gennemlevet nye Skæbner og erfaret nye Skæbneomskiftelser. Hilsenen er sendt til Friederike Bruns Broder, Sjællands Biskop, MÜNTER. Brevet, der er dateret d. 6. 5. 1815, Equord ved Hildesheim, Hammersteins Stamgods, lyder:¹

Hochwürdiger und verehrter Freund! Nach Jahren die ich von Ihnen getrennt lebte und theils auf den blutigen Schlachtfeldern, theils im Kerker zubrachte, bringe ich Ihnen im Augenblick, wo ich wieder vorwärts ziehe dieses kleine Angedenken meiner recht aufrichtigen Verehrung und Freundschaft. Ich hatte mir längst vorgenommen Sie über verschiedene Gegenstände unsere theure Vorzeit betreffend zu befragen. Dazu ist nun leider anjetzt keine Musse, aber ich behalte es mir vor, wenn das Leben erhalten wird und Friede wiederkehrt. Empfehlen (!) Sie mich ich bitte recht angelegentlich in der Familie Ihrer Frau Schwester, wo ich so gnädig aufgenommen ward, auch Herrn NIERUP und MOLDENHAUER (!), und so manchem Freunde in Ihrem guten Lande und nehmen für sich die wiederholte Versicherung meiner unveränderlichen Freundschaft und innigen Verehrung.“

De blodige Slagmarker, hvortil hentydes, er Rusland. Hammerstein var med i Storarmeen som Chef for en Afdeling af det westfalske Rytteri. Om hans Forhold under Krigen erfarer vi nærmere gennem Brødrene Grimms Korrespondance: Den 9. Maj 1812 meddeler Grimm Nyerup, at Hammerstein har fulgt Jerome til Hovedkvarteret; den 26. Sept. lader han Achim v. Arnim vide, at Hammerstein i Slaget ved Borodino fik fire Saar. Den 13. Febr. 1813 endelig tilskriver han Nyerup, at deres fælles Bekendt for faa Dage siden er vendt hjem: „Er wurde gleich nach seiner Ankunft krank und es schien gefährlich werden zu können, doch ist er jetzt in voller Besserung und in wenigen Tagen wohl ganz wiederhergestellt“.

I det følgende Aar 1814 synes alt at styrte sammen for Hammerstein og hans Familie. Hans Fader og idetmindste to af fire Brødre var med i Krigen, Faderen og vor Hammerstein som Generaler, en af Brødrene som Oberst. Obersten forlod imidlertid Napoleons Faner,

¹ Kgl. Bibl. N. kgl. S. 1698 VII Fol. Hammerstein nævnes ikke i Bobés Friederike Brun, ej heller i Münters utrykte Dagbøger fra 1811 (Kgl. Bibl.).

da det begyndte at gaa galt; 1813 gik han med hele sin Afdeling over til Østrigerne. Med Ordene: „Zwei Verräter, der Oberst von Hammerstein und . . . haben dem Feinde niederträchtigerweise die Husaren verkauft, welche sie zu kommandieren die Ehre hatten“ etc. opfordrede den westfalske Moniteur d. 17. Sept. 1813 til Indskriden, hvorpaa Faderen og alle fire Sønner blev sat fast. Jakob Grimm meddeler d. 17. Nov. at vor Hammerstein blev ført til Mainz faa Dage før Franskændene i Kassel begyndte at henrette Desertører. Saaledes reddede han Livet. Da Franskændene forlod Tyskland, blev han fri, og kort efter ser vi baade ham og hans Broder med de allierede Armeer rykke ind i Frankrig. I Marts møder Jakob Grimm, der følger Hæren i diplomatisk Mission, ham i Dijon; sidst i April besøger han ham i Paris og paahører Beretningen om hans Fataliteter: Jerome havde offentlig lovet at sætte ham i Frihed, men hemmelig givet Politimesteren Kontraordre. Hammerstein havde derpaa forberedt Flugt, men i sidste Øjeblik, da Rebstigen allerede var parat, kom der Forhindringer. Sit Fængselsophold havde han derpaa forsedet og nyttiggjort ved at gennemlæse alle de latinske Klassikere „über die germanischen Sachen“. „Er hält, wie mir scheint“, tilføjer Grimm, „zu viel auf die Idee, die römischen Antiquitäten in Deutschland hervorzusuchen“, dette var hans „Steckenpferd“. I Paris har Hammerstein en Tid Husarrest og lader noget bekymret for sin Fremtid. Ogsaa hans Gemalinde opholder sig i Byen. En Tid tænkte han dengang paa at flytte til England. Grimms første Tanke, da han erfarer det, er at give ham Kommission paa en Række engelske Bøger. Imidlertid bliver Rejsen ikke til noget. Hammerstein synes at være draget hjem til sit Gods, hvor han ihvertfald opholder sig i Maj 1815, da han skriver det allerede citerede Brev til Biskop Münter. Forklaringen paa Ytringen i dette Brev, at han paany er i Fremgang, faar vi ved en Meddelelse fra Wilhelm Grimm fra 10. Juli 1815, at Hammerstein nu er ansat i den østrigske Generalstab. Med denne har han passeret Kassel og undervejs tilstillet Grimm en Pakke Bøger samt et „für ihn recht lobenswerte kleine Schrift, eine Sage über die Hermannsschlacht, im Teutoburgerwald aufgenommen“.

Naar Allgemeine deutsche Biographie hævder, at Hammersteins Forsøg paa at komme ind i den tyske Hær mod Napoleon, mislykkedes, synes det efter foregaaende kun at passe halvt. At han i det hele taget trods alt har været i Stand til at holde sin Stilling, fremgaar af Grimms Iver for at bevare Forbindelsen med ham; de har anset den for nyttig. De sender ham deres nysudkomne *Altdeutsche Wälder*, og da Jakob

Grimm 1815 udarbejder sin bekendte store folkloristiske Indsamlingsplan, er han ivrig for hurtigt at faa den sendt til Hammerstein. Denne griber straks Ideen med Sympathi; han udbeder sig imidlertid præcise Anvisninger, og saaledes foranlediget udarbejder Jacob Grimm en rationel Plan. Det Brev hvormed Hammerstein besvarer den første Opfordring, er i sin Temperamentsfuldhed saare karakteristisk; det er skrevet fra Equord 7. Jan. 1816 og lyder:

„Ich sammele fleissig und fordre andere dazu auf, und es wird sich ein Vorrath bilden, dafür stehe ich, zählen Sie mich zu den Aposteln Ihres heiligen Glaubens an Wiederherstellung der verlorenen alten Geschichten. Ich bekehre wenigstens eine Klasse, die wenn sie auch nicht gerade die gelehrteste ist, doch Musse und grosse Mittel hat, indem sie Gegenden beherrscht und für ihr Geld reisen und aufkaufen und schreiben und zeichnen lassen mag, wenn ihr Interesse nur erst darauf gerichtet ist. Geben Sie uns etwa dafür den Plan zu einer gehaltenen Sammlung von Altertümern des nördlichen Vaterlandes. – Für eine Zahl Mitarbeiter und Träger der etwaigen Kosten hafte ich, und die Letzteren mögen auch nützlich, ja notwendig werden, Sagen Sie was Sie darüber denken, und was schon geschehen ist, denn ich habe wenig Erfahrung.“¹

Ogsaa til disse antikvariske Interesser hentyder Brevet til Münter. Det sender Hilsener ikke blot til Münters Søster, Friederike Brun, men til Overbibliotekarerne ved de to store Biblioteker i København, Moldenhawer og Rasmus Nyerup. En tredje Mand, med hvem Hammerstein – som vi skal se – havde haft adskilligt at gøre, forbliver unævnt: RASMUS RASK.

III

Hammerstein tilhørte den Generation, der var bleven vakt af Herder. Herder er som bekendt Fader til den internationale Videnskab, der nu kaldes Folkloristik, Folkemindeforskning, eller paa Tysk Volkskunde. Som ovenfor bemærket, havde Hammerstein sit specielle Yndlingsomraade: Romerminderne, men hans Interesse spændte videre, og paa dette Grundlag stiftede han Bekendtskab med Brødrene Grimm, da han i Jeromes Tjeneste bosatte sig i Kassel, hvor Jacob Grimm var Jeromes højtlønnede Bibliotekar, og hvor Wilh. Grimm levede i Broderens Hus. Brødrene Grimm var netop i disse Aar ved at erobre sig Førerpladsen i Germanisternes Kreds. Man var dengang fra alle Sider i Tyskland klar over den Betydning den nor-

¹ Goethe Jahrbuch IX 34 ff., slg. Steig, Goethe und die Brüder Grimm 144 ff.

diske Overlevering havde for Forstaaelsen af Tysklands gamle Literatur. Med Udgangspunkt i Nibelungenkvadet, dengang nyopdaget, søgte Brødrene Grimm ligesom deres tyske Medbejlere derfor nordiske Paralleler. Kilderne til disse var den norsk-islandske Tradition samt den danske Folkeviser. Da disse Kilder kun delvis var tilgængelige i Trykken, og, forsaavidt de overhovedet var trykt, delvis var mere end sjældne, og da ydermere Krigsforholdene vanskeliggjorde Postgangen, var det af vital Betydning for Forskerne at knytte personlige Forbindelser med fornemme Personer, hvis Passage over Landegrænserne var mindre hæmmet end andres. Karakteristisk er en Ytring af Rasmus Nyerup i Brev til Grimm 1812, at han naturligvis i Bogladen kan købe Bøger ligesaa godt som Grev den og den, „men jeg kan ikke saalænge Krigen varer faa Paquetter sendt til Cassel“, hvad derimod Greven kan. Blandt de fornemme Personer, der bistod NYERUP, RASK og Grimm med Forsendelser, nævner de selv foruden Greverne Hammerstein og Flemming, Baron Selby, Gesandten i Kassel, en svensk General HELVIG og en Oberstallmeister v. MALS-BURG; endelig Prins CHRISTIAN, den senere Christian VIII.

Paa Baggrund heraf forstaaes det, naar Wilh. Grimm d. 2. 3. 1809 klager sin Nød for sin Ven ACHIM VON ARNIM, den preussiske Adelsmand af fornem Slægt: „Wenn du irgend einen vornehmen Bekannten in Kopenhagen hättest, so könntest du mir wohl eine Empfehlung verschaffen“. Arnim kunde ikke hjælpe, og Wilhelm Grimm maatte foreløbig nøjes med at Henrik Steffens bragte ham i Forbindelse med Rasmus Nyerup.

Det drejede sig for Grimm om to Ting: For det første om udvidet Materiale til hans Oversættelse af danske Folkeviser, for det andet om Materiale til en udvidet Kommentar af den Gruppe af Folkeviserne, der kaldes „Kæmpeviser“, d. v. s. Viser med Tilknytning til Nibelungensagnet. Det var til Forstaaelsen af disse, at Grimms behøvede de utrykte Edda-Kvad og visse Sagaer. Paa Oversættelsen af Folkeviserne havde Grimm arbejdet siden 1807, det store smukke Bind udkom til Foraarsmessen 1811; til Nyerup sendte Oversætteren det i Juni.

Hammerstein havde paataget sig at overbringe det til Kongen. Vi erfarer det gennem et Brev til Arnim af 29. Maj 1812: „Der dänische Gesandte ist vor kurzem bei mir gewesen und hat im Namen des Königs mir für das Buch gedankt, das Hammerstein ihm von mir übergeben, da es seine Erwartung nicht nur erfüllt sondern sogar übertroffen habe“.

Med Folkeviserne var det saaledes gaaet efter Ønske, omend ikke uden Intermezzi, der dog ikke skal omtales her. Anderledes med Edda. Oprindeligt havde Grimm ment at kunne laane de islandske Originalmanuskripter fra København til Kassel, som han fra tyske Biblioteker plejede at laane Manuskripter. Paa hans Anmodning svarer Nyerup imidlertid d. 17. Marts 1810, at dette gik ikke an. Samtidig meddeler Nyerup, at Grimms Konkurrent, FRIEDRICH HEINRICH v. d. HAGEN havde udbedt sig en Afskrift, og at han, Nyerup, „nach vieler Mühe“ har haft Held til at skaffe ham den. Da Grimm omgaaende udbeder sig en lignende Afskrift, tier Nyerup. Endnu i September gentager Grimm sin indtrængende Bøn under Henviisning til, at han uden Kendskab til disse Edda-Kvad ikke kan fuldende sin Folkevisekommentar, som han vidste, Nyerup ventede med Spænding. Nyerup svarer med at henvise ham til at bede sin Konkurrent, v. d. Hagen, om en Afskrift af Afskriften, og Grimm maa tilsidst bide i det sure Æble. V. d. Hagen lader ham imidlertid vente; først i Januar 1811 sender han en Del af Afskriften „und grad das am wenigsten interessante“ (Grimm til Arnim 22. Jan. 1811). En Maaned efter d. 24. Febr. skriver derpaa Nyerup til Grimm, at nu er der jo ingen Grund til Klage:

„Denn wahrlich haben Sie mittlerweile keinen Mangel an literarischen und bibliographischen Nachrichten von hier aus erlitten. Viel eher schwelgen Sie bald an (!) Überflusse. Und das ist, worüber ich mich in so hohen (!) Grade freue, dass ichs nicht sagen kann. Nun bedürfen Sie meiner gar nicht. Da der Graf Hammerstein in seiner Stellung und mit seinen Kenntnissen sich so tätig fürs antiquarische Studium bezeigt, so haben Sie wenn ich mich dieses Ausdrucks bedienen darf, gewonnenes Spiel. Seine Autorität, sein Geld wird alles ausrichten können, und wie herrlich dass er auch den Willen dazu hat. Ich habe v. d. Hagen geschrieben, dass er sich nun in Beziehung auf die isländische Literatur mit Ihnen gar nicht zu messen im Stande wäre.“

Hammerstein vil, fortsætter Nyerup, paa næste Bogauktion købe den eftertragtede Vilkinasaga til Grimm.

Det Brev til von d. Hagen, som Nyerup hentyder til, har et Tilfælde ført tilbage til Danmark.¹ Dateret d. 22. Febr. 1811 er det 2

¹ Nyerups Brev fandtes i Nic. Bøghs Autografsamling, der overgik til Bakkehuset, Dr. Bobé overlod det til Kgl. Bibliothek; jeg takker ham for Henviisningen til det. Brevet er uden Adressat og uden Underskrift, men kan ifølge sit Indhold kun stamme fra Nyerup (med hvis Haand det ogsaa er skrevet), og være rettet til v. d. Hagen.

Dage ældre end det just citerede Brev til Grimm. Det Afsnit, der har Interesse i nærværende Sammenhæng, lyder:

„Was die Benutzung der isländischen Manuskripte in meiner Universitätsbibliothek betrifft, so hat Hr. Grimm nun grosse Progressen gemacht. Er hat einen Korrespondenten hier erhalten, einen solchen wie Sie sich auch wünschen möchten. Das ist der westphälische Minister Graf Hammerstein, dessen Autorität, Geld und rühmliche (!) Eifer für alte nordische und teutsche Literatur Herrn Grimm sehr erspriesslich. Für nicht langer Zeit stritt er unter Napoleons Fahnen in Spanien, und nun sitzt er bei meiner Seite in der Universitätsbibliothek und schreibt isländische Manuskripttitelen ab für Grimm.“

Omsvinget i Grimms Chancer i Kraft af Hammersteins Mellemkomst skete saa betids, at det kunde notificeres i Folkevisеоoversættelsen. Medens i denne Nyerup faar skyldig Tak for al Hjælp i Folkevisе-arbejdet, rettes Takken, hvad Edda angaar, udelukkende til Hammerstein. I den allerede tidligere skrevne og rentrykte Fortale (S. XX) udtalte Grimm Haabet om gennem denne, „der sich selbst für die nordische Literatur interessiert“ snart at komme i Besiddelse af en fuldstændig Afskrift af disse „herlige Rhapsodier“ for dernæst at gøre dem bekendt for alle Venner af den gamle Poesi. Paa Bogens sidste, tilklæbede Blad (S. 545) kunde han triumferende meddele, at saavel Edda som Blomstervallursaga i Afskrift nu er i hans Hænder:

„Beides verdanke ich der freundschaftlichen Güte des Herrn Grafen von Hammerstein und seinem lebendigen Interesse für die Wissenschaft. Dass es ohne ihn mir kaum möglich gewesen zu diesen Schätzen zu gelangen, sage ich um so lieber, als auch diejenigen, welche für diese Zeugnisse einer frühen Bildung Neigung und Interesse haben, erfahren, an wen sie ihren Dank für die Mitteilung derselben zuerst richten müssen.“

Der følger derefter Annoncering af snarlig Fremkomst af den ved Hammersteins Mellemkomst muliggjorte Edda-Udgave. At denne ikke blev til noget, vedkommer os ikke her. Det skyldtes, at Konkurrenten v. d. Hagen allerede næste Aar 1812 udsendte sin Edda-Udgave. Vi har hørt, at Textgrundlaget for denne var en Afskrift v. d. Hagen havde faaet fra Nyerup. Vi skal se, at Nyerup havde den fra Rasmus Rask.

Som illustrerende Kuriosum kan tilføjes følgende. Grimms Meddelelse om sin planlagte Edda-Udgave blev aftrykt i Tidsskriftet *Idunna* (Jan. 1812), men dér ledsaget af Meddelelsen om, at Konkurrenten

renten v. d. Hagens Publikation af den eftertragtede Skat var umiddelbart forestaaende. Redaktøren af Idunna var FRIEDRICH DAVID GRÄTER, den lærde Rektor ved Gymnasiet i Schwäbisch-Hall, v. d. Hagens og Rasmus Nyerups mangeaarige gode Ven, samt indtil Grimm stødte ham fra Tronen, Hovedmanden for de nordiske Studier i Tyskland; Grimms stigende Stjerne stak ham i Øjnene. Af Folkevisoversættelsen gav han en lidet loyal Kritik, som Wilh. Grimm tilbageviste med bidende Ironi; at Vennen v. d. Hagen spændte Ben for Grimms har ikke været ham ukært. Ligesom Gräter tidligere havde oversat fra Oldislandsk greb han nu ogsaa til de utrykte Edda-Kvad. Hans Oversættelse af et enkelt Kvad støttede sig ikke paa københavnske Kilder, men paa det Manuskript af Eddaen, som den kuriøse vagabonderende holstenske Oldforsker, FRIEDRICH ARENDT, medførte paa sine endeløse Vandringer gennem Europa, et Manuskript Grimm omtaler med Ængstelse og Misundelse.

Efter disse Præliminærer samler vi Billedet af Brødrene Grimms Forhold til deres formaaende Ven i København. De havde gjort hans Bekendtskab kort før hans Afrejse. Wilhelm skriver d. 1. Dec. 1810 til Nyerup, at den nysudnævnte Gesandt vil afrejse om et Par Dage og bringe ham dette Brev:

„Er ist ein Mann von Geist und Verstand, der mit schönen Kenntnissen eine recht liberale Gesinnung für ein wissenschaftliches Streben verbindet. Ausserdem nimmt er selbst ein lebhaftes Interesse an unserer Vorzeit, und, da er von dem Zusammenhang derselben mit der nordischen überzeugt ist, auch an Ihrer alten Literatur. Er hat mir versprochen sich für die Realisierung mancher meiner Wünsche zu interessieren und ich darf gewiss das Mögliche erwarten.“

Med en lidt mere nuanceret Vurdering af Hammerstein hedder det derpaa et Par Uger senere, d. 15. Dec., til Arnim:

„Ich habe eben eine Bekanntschaft gemacht, die mir für mein nordisches Studium sehr nützlich zu werden verspricht, nämlich den Graf Hammerstein, der als Gesandter nach Kopenhagen gegangen. Ich weiss nicht, ob du ihn kennst, er ist berühmt durch mancherlei Avantüren. Er hat in seinem Wesen etwas sehr Einnehmendes, manche Kenntnisse, freilich wohl meist zerstreute, aber Sinn und Geist für alles. Er ist ein Mann, den man sich zum Studiendirektor wünschen muss . . . Er hat sich für die nordische Literatur interessiert, will dort Isländisch lernen und mir Abschriften schicken von allen Manuskripten, die ich verlange.“

Saaledes gik det til, at Hammerstein ikke blot blev Kong Jeromes diplomatiske, men ogsaa Brødrene Grimms videnskabelige Gesandt. Han rejste i bestemt Mission, han skulde skaffe de Afskrifter af Edda, som det ikke havde været muligt at faa gennem danske Forbindelser.

Desværre er den Korrespondance han, ogsaa fra København, førte med Grimms ikke publiceret; den ligger eller laa paa Staatsbibliothek i Berlin, men den er benyttet og delvis citeret af Reinhold Steig; støttet paa hans Bog: *Goethe und die Brüder Grimm* (1892) er det muligt at afrunde Billedet.

Vi saa at Grimm i Foraaret 1810 forgæves havde bedt Nyerup om en Afskrift af Edda. I November samme Aar beder han derpaa om Forklaring paa, hvorfor „det Magnæiske Institut“ er aldeles uvirksomt. Skønt to lærde Islændere lønnes for at bearbejde Manuskripterne, er der i 20 Aar blot udkommen en enkelt Oversættelse.¹ Herpaa faar han intet Svar. Umiddelbart efter ser vi ham instruere sin Gesandt. Denne, saasart han er kommen til København, gør Skridt ved Hoffet for at fremskynde Institutets Arbejde. Dette skal ifølge STEIG have vakt Glæde hos danske Lærde: „Nyerup und Münter begrüßten Hammersteins Schritte mit Freuden“, men paa officielt Sted fandt man det formentlig paatrængende og som Bevis for den Flid hvormed der blev arbejdet overrakte man Hammerstein et Skrift af P. E. MÜLLER om Asalærens Ægthed og Værdien af Snorres Edda. Hammerstein blev vred. Da den officielle Vej ikke førte til Maalet, valgte han en anden, for „durch heimliche Negotiationen“ at tilvejebringe de ønskede Afskrifter; han skaffer dem og sender dem formentlig allerede i Februar til Grimms, idet han ledsager dem med et temperamentsfuldt Brev: „Sie können mit der Edda machen was Sie wollen; nur mögen Sie sich hüten, den Dänen Grillen in den Kopf zu setzen, die ihre Aufmerksamkeit und Neid erregen . . . Der Grundzug des dänischen Charakters ist Faulheit und aus ihm² – wie alle Krankheiten aus dem Magen“. Udførlig refereres Hammersteins Rapporter af Wilh. Grimm i et længere Brev (18. 6. 1811) til GOETHE, som han forsøgte at interessere for Sagen. Han bekender, hvad han i denne Sag skylder Hammerstein, „der mit schönen Kenntnissen

¹ Om det Arnæ Magnæanske Institut og dets Virksomhed samt om Edda-udgaver se: Finnur Jonsson, Udsigt over den norsk-islandske Filologis Historie. 1918, 34 ff.; om Tyskernes Andel i Edda-Filologien se: Wolf Golther, Die Edda in deutscher Nachbildung (Z. f. vergl. Lit. Gesch. N. F. VII, 1893, 275 ff.). Episoden Hammerstein berøres ingen af Stederne.

² Til det i Texten udeladte Ord maa man gætte sig.

Geist und ein reges Interesse für die Wissenschaft verbindet“ og som „mit einer Liberalität, die eben so selten ist wie jene Schätze es sind“, sender ham alle de Afskrifter fra det Arnemagnæanske Institut som han ønsker. Han kalder Bekenntskabet med Hammerstein „ein glücklicher Zufall“, „denn ohne den Einfluss seiner Stelle würde es nicht so leicht möglich gewesen sein dazu zu gelangen, weil die Dänen mistrauisch sind und eifersüchtig darauf. Dabei sind sie so träg und gegen die Sache selbst eigentlich ganz gleichgültig, dass fürs erste keine Hoffnung da ist, sie würden etwas darin leisten“. Det 1787 udsendte 1. Bd. af Institutets Eddaudgave nævner Grimm ikke, formentlig fordi det indeholder Gudekvad, mens det der interesserer ham er Heltekvadene. Derimod henviser han til, at Resens gamle Udgave baade er sjælden og meget „lückenhaft“. „Man darf fragen, welches Volk eins seiner wichtigsten Monumente in diesem Grade vernachlässigt, und niemand hat sein Brot so in Sünden gegessen, wie die beiden Isländer, welche das Institut besoldet, und welche seit 30 Jahren [nur] eine Übersetzung geliefert haben“. Han erklærer derpaa, at det „Vorzüglichste, was ich habe, ist eine Abschrift des 2. Theils der Sämundschen Edda“. Betydningen af denne for Nibelungenforskningen berøres. Med Brevet fulgte Grimms Oversættelse af en af Eddasangene.

Det Hammerstein noget bombastisk kalder „heimliche Negotiationen“ bestod formentlig ganske simpelt i at han med Aflæggelse af Gesandstens Uniform optraadte som Privatmand og ved Nyerups Mellemkomst fik Aftaler med Rasmus Rask. Vi har set ham sidde paa Bibliotheket med Pen i Haand ved Nyerups Side. Det var i Februar. I Marts, da han allerede har Resultatet i Hænde, meddeler Wilhelm Grimm sin Ven Arnim: „Ich werde von Hammerstein in Kopenhagen sehr reichlich versorgt; die Gesänge der alten Edda, poetisch viel wichtiger als die bisher gedruckten, werden dir Vergnügen machen“. Den 28. Maj fortsættes: „Mit den seltensten nordischen Büchern, mit Abschriften von Manuskripten werd ich von Hammerstein mit einer gewiss ebenso seltenen Liberalität beschenkt, dass es mich fast in Verlegenheit setzt“. Endelig efter Gesandstens Hjemkomst til Kassel: „Mit der Edda geht es gut. Hammerstein, der eben zurückgekommen, hat die seltensten Bücher gekauft und mitgeteilt, so dass ich hoffen kann, es wird etwas gutes daraus“.

IV

Naar Hammerstein trods de Resultater han som Grimmernes Gesandt opnaaede alligevel taler i saa forbitrede Vendinger om de modvillige Stemninger han stødte paa, maa det vel have en Grund. Vi har set, at Nyerup forholdt sig passiv, „träg“, overfor Grimms Iver. Naar Nyerup understreger, at han kun „nach vieler Mühe“ havde kunnet skaffe v. d. Hagen en Edda-Afskrift, er det ikke helt let at forstaa. Da Hammerstein paa Grimmernes Vegne forhandlede med Rask om en saadan Afskrift, svarede denne, at en saadan var „ziemlich leicht zu erhalten“. Rask var Nyerups Underordnede paa Bibliotheket, og den Afskrift Nyerup sendte Hagen var, som Rask senere, d. 10. 5. 1811, skriver til Grimm, en Kopi af en Afskrift, der var i hans Besiddelse. Der var altsaa ingen andre Vanskeligheder end subjektive.

Vi saa Nyerup trainere Sagen og lettet skyde den fra sig, da Hammerstein møder op; blot at vi gennem et Brev fra Rask til Grimm erfarer, at Nyerup har tilskyndet ham til at imødekomme Grimms Ønsker, skønt hans Tid egentlig ikke tillader det. Det var med Rask, Hammerstein førte de daglige Forhandlinger, som har været talrige: „Vel hundrede Gange“ har han diskuteret et bestemt Problem med Greven, skriver han d. 10. Maj 1811 til Grimm. Men ulykkeligtvis var Rask fra først af stødt. Grimm havde ikke henvendt sig til ham personlig, formentlig fordi de først senere erfarede hans Existens. Da der blev Tale om Kritik af de leverede Afskrifter og Rask i den Anledning aabner Korrespondancen, idet han for første Gang d. 2. April 1811 tilskriver Grimm, bemærker han efter at have afvist Kritikens Berettigelse: Übrigens hätte ich es nicht übelgenommen, ob (!) Sie unmittelbar an mich selbst ein Wort geschrieben hätten.“.

Desuden skjuler Rask ikke, at han selv planlægger en Udgave af begge Eddaerne, og ganske vist er det ham, der foreslaar et Samarbejde, et Forslag Grimm, der hurtigt erkendte hans Jævnbyrdighed, greb med Kyshaand, men – ligesom Nyerup – trainerede Rask Sagen, og Grimmerne blev hurtig klar over, at de ikke kunde regne med ham. 1818 overflødiggjorde Rasks Haandudgave af Eddaen definitivt Grimms Planer. Til alt andet kom fra først af et Par Misforstaaelser. Hammerstein var paa Bibliotheket mødt op med en Seddel, hvorpaa Grimm i vilkaarlig Orden havde noteret Titlerne paa de ønskede Edda-Kvad. Sedlen blev overgivet til Afskriveren, en Islænder, som mekanisk fulgte den paa Sedlen angivne Rækkefølge; herover be-

sværer Grimm sig, og Rask svarer med Forklaring paa, hvordan det er gaaet til: Han har overhovedet ikke blandet sig i Sagen, Islænderen har heller ikke spurgt ham, Uordenen skyldes Grimm selv. Endvidere havde Grimms Ønske om, at Afskriften skulde ledsages af en Oversættelse givet Anledning til Gnidning. Rask forklarer, at man havde foreslaaet den islandske Afskriver ogsaa at besørge Oversættelsen, men at han hurtigt havde erklæret sig inkompetent, han forstod ikke den gamle Text. Paa Hammersteins Opfordring havde Rask derpaa henvendt sig til et Par „lærde Islændere“, der imidlertid ogsaa meldte Pas. Da Hammerstein derefter erklærede, at naar ikke engang Islændere forstod Sproget, vilde Grimm endnu mindre magte det, og hele Foretagendet var saaledes hensigtsløst, indvilgede Rask under Pres af Nyerup i selv at vove Forsøget. Imidlertid vedlægger han Oversættelsen en Klausul: Grimm maa ikke paaberaabe sig denne Oversættelse. Dette misforstaar Grimmerne, som om Rask forbyder dem at benytte den. Rask svarer, at de maa benytte den, saa meget de vil, de maa blot ikke anføre ham som Autoritet. Den islandske Text er endnu usikker, og Oversættelsen kan kun være foreløbig; ikke for at hindre Grimm i Benyttelsen, men for at beskytte sit eget Navn mod Prostitution havde han lagt Klausulen paa. De Oversættelser, Grimm sender Hammerstein, og som denne har vist ham, erklærer Rask for gode.

I den følgende Tid bliver der Tale om supplerende Edda-Afskrifter (med Oversættelser) udover de første otte, men endnu d. 22. Sept. 1812 bekender Rask ikke at have afsendt dem. Alt dette tilsammenlagt tyder paa, at man i Edda-Kapitlet fra dansk Side ikke har været altfor ivrig med Imødekommenhed overfor de tyske Interessenter, at man kort sagt har vist sig „træg“. Nyerup i sit Brev til v. d. Hagen d. 22. Febr. 1811 taler da ogsaa halv humoristisk om det danske „Phlegma“. Om denne Holdning berettigede just en tysk Repræsentant for Videnskaben til saa kritiske Bemærkninger som Grimm bruger i det citerede Brev, er en anden Sag. I Danmark havde man i det mindste med Omhu samlet og bevaret Traditionens Dokumenter, saavel de islandske som de danske (Folkevisen). I Tyskland havde man ladet saa godt som hele Overleveringen fra gamle Dage gaa tabt. Dokumenterne var gaaet til Udlandet: Tacitus' Germanica var fra Tyskland bragt til Rom, Hovedhaandskriftet for Minnesangerne var vandret til Paris, og endnu i det Aar, da Grimm kritiserede den danske Forskning for Ligeegyldighed overfor Overleveringen, manglede man i Tyskland en kritisk Udgave af den

tyske Middelalders store Digting, den „tyske Iliade“, Nibelungenlied. Wilhelm Grimm ændrede forøvrigt snart sin strenge Dom. Alleerede 1816, da han viderebragte Hammersteins Kritik til Goethe, fremhævede han den danske Kommission til Oldsagers Opbevaring som forbilledlig; to Aar senere omtaler han den paa ny med Misundelse, og da han endelig 1821 udsender sin store Oversigt over Samtidens Bidrag til den nordiske Fortidslitteraturs Udforskning, yder han den danske Videnskab fuld Anerkendelse.

Vi bemærkede, at Hammerstein i Brevet til Münter ikke sendte nogen Hilsen til Rask. Rask derimod glemte ikke sin eventyrlige Bekendt fra 1811. Strax i det første Brev til Grimm udtaler han sin Forundring over Hammersteins „Eifer, das Interesse und die Kenntnis“; Greven er endog optraadt som hans Lærer i Sprogvidenskab, idet han har gjort ham opmærksom paa „auffallende Ähnlichkeiten zwischen der isländischen und plattdeutschen Sprache“. Hammerstein synes saaledes virkelig at have iværksat sin Plan at lære Islandsk. Baade i Krigsaaret 1812 og mange Aar senere, 1823, sender Rask gennem Grimm Hilsen til eller Forespørgsel om Hammerstein.

V

Ikke blot Rask, ogsaa Nyerup fulgte Hammerstein i Tankerne, idetmindste et Stykke Tid. Ganske vist skriver han kort efter Grevens Bortrejse, d. 1. Feb. 1812, til Grimm, at det „verdross mir (!) doch, dass er von hier wegreste ohne mir Lebewohl zu sagen“, men han bærer ikke Nag; flere Gange i Brevene til Grimm mindes han Hammersteins ualmindelige Hjælpsomhed som Postbud, og ganske særlig interesseret følger han Hammersteins Bøger paa deres Vej bort fra Danmark. I det just anførte Brev hedder det: „Apropos! Ich möchte doch wissen, wo die Hammersteinschen Bücher hingekommen sind. Hat er sie entweder an der (!) kgl. Bibliothek oder an Sie und Ihren Herrn Bruder geschenkt, so reut es mir (!) nicht, dass ich so emsig ihm behülflich gewesen, durch sein *gutes Geld* viele literarische Seltenheiten von hier wegzukapern“. Wilh. Grimm oplyser omgaaende, at Bøgerne allerede er undervejs til Grevens Gods. De henstaar foreløbig i Lübeck, men saasart de er ankommen til Equord, er der lovet Grimms en Katalog, „damit ich mir kommen lasse, was ich brauche“; han spørger med Iver, om BIÖRNERs Kämpedater, (der indeholder Vølsungesagaen, og følgelig maatte interessere Grimm særlig paa Grund af Forbindelsen med Nibelungensagnkredsen), er

med; han er vis paa at Nyerup ved det; Hammerstein har ofte med Taknemmelighed berømmet hans gode Hjælp ved Bogkøbene. Fra Grimms Korrespondance med Arnim ved vi, at det eneste Exemplar af Biørners Værk i tysk offentlig Eje var laant af Konkurrenten v. d. Hagen, som under Paaskud nægtede at levere det tilbage og saaledes afskar Grimm fra Benyttelsen. Senere meddeler Grimm Nyerup, at Bøgerne er ankommet, men at Samlingen dog ikke indeholder alt hvad han kunde ønske.¹

Endnu to Gange kommer Hammerstein paa Tale i Korrespondancen. Da Grimm har modtaget Nyerups til ham og Konkurrenten v. d. Hagen dedicerede Værk *Almindelig Morskabslæsning* 1916 og den 6. Sept. takker, har han tillige læst VEDEL-SIMONSENS Archæologiske Rapport til den Kgl. Kommission for Oldsagers Opbevaring, der, dateret 1812, fandtes trykt i Antiquariske Annaler II, 1815. Punkt 1 af denne Rapport handler om Forf.s arkæologiske Rejse i Nordtyskland og meddeler bl. a., at han paa Stedet har „indsamlet alle i Egnen opbevarede Traditioner“ (d. v. s. om Varusslaget, Herman Cheruskeren og Thusnelda). Saavel han selv og Broderen til Brug for deres *Deutsche Sagen*, der udkom dette Aar, som ogsaa Hammerstein, hvis „Kæphest“ Romertraditionerne var, og til hvis Afhandling om Emnet Grimm henviser, vilde være glade for at faa Adgang til disse Opskrifter; thi som Wilh. Grimm bemærker, maaske ikke uden en vis Ironi, han var nemlig en Skælm, „wir sind nicht so glücklich gewesen Erzähler dieser Sagen zu finden“. Hvorledes denne Udtalelse rimer sig med Grimms tidligere anførte, at Greven i sin Afhandling om Varusslaget bringer „eine Sage über die Herrmannsschlacht im Teutoburgerwald aufgenommen“ faar staa hen. Emnet berøres ikke mere i Brevene, og i Grimms *Deutsche Sagen* findes ingen om Herman.

Den 27. August 1818 beklager Wilh. Grimm, at han ikke var hjemme, da Biskop Münster nylig aflagde Besøg i Kassel; om Münster paa denne Rejse tillige besøgte sin grevelige Ven fra 1811 erfarer vi ikke. Derimod fortæller Brevet i Tilslutning til Omtalen af stedfindende arkæologiske Udgravninger i Hessen, at „Prinz Christian

¹ Det er mulig ikke helt almindeligt, at en udenlandsk Gesandt viser en saa aktiv Interesse for det indfødte Aandsliv; der findes dog Paralleler. Castrén, Norden i fransk Literatur. 1910, siger om den franske Gesandt Pléto, der opholdt sig her i Landet 1729-34, at han indkøbte „rätt stora massor af böcker och manuskript“, som sendtes til det Kgl. Bibliotek i Paris. For samtidig dansk Literatur havde han ligesaa lidt som Hammerstein nogen Interesse.

wie ich in diesen Tagen gehört, mit Hammerstein bei den merkwürdigen Extersteinen am Teutoberg gewesen“. Hammerstein, nu ikke længere Napoleonsk Greve, men tysk Friherre har altsaa ageret Cicerone for den senere Christian VIII.

Saaledes begynder og ender Sagaen om ham og Danmark stadesligt; vi ser ham komme og gaa ved en Konges Side. At denne straalende Grandseigneur, da han døde 1841, var en værkbruden og økonomisk ruineret Mand, er en anden Historie. Mens han var i Danmark, stod han i sin Glans.